

شرح احوال حضرت عبدالعظیم (ع)

و

حضرت امامزاده حمزه (ع)

و

خدمات انجام شده در آستانه مبارکه

نشریه آستانه مبارکه حضرت عبدالعظیم

فروردین ماه ۱۳۴۹

نمای گنبد و کلدسته مرقد مطهر حضرت عبدالعظیم (ع)،

صحن و نمای گنبد و گلدسته های حرم مطهر حضرت عبدالعظیم (ع)

شرح احوال حضرت عبدالعظیم (ع)

و

حضرت امامزاده حمزه (ع)

و

خدمات انجام شده در آستانه مبارک

نشریه آستانه مبارک حضرت عبدالعظیم

فروردین ماه ۱۳۴۹

بسم الله الرحمن الرحيم هویت و شخصیت حضرت عبدالعظیم (ع)

عالم بصیر عظیم‌القدر و محدث خبیر جلیل‌الشان حضرت امام‌زاده عبدالعظیم الحسنی علیه‌السلام گوهری است درخشنده از دریای کمال شرف و ستاره‌ای است تابنده در آسمان جلال‌نسب دارای مناقب و مکارم و فضائل و محامد و از اکابر علماء و از اعظم رواة و محدثین آل محمد سلام‌الله‌علیهم اجمعین میباشند .

حضرتشان بچهار واسطه بامام دوم حضرت امام حسن مجتبی علیه‌السلام میرسد و باین ترتیب فرزند عبدالله فرزند علی فرزند حسن فرزند زید فرزند امام ممتحن حسن بن امیرالمؤمنین علیهم‌السلام میباشند .

گواه کمال او در علم باصول عقائد و آداب و فروع احکام آنکه امام هادی علیه‌السلام بای حماد رازی گفت : هرگاه تو را مسائل دشوار پیش آید آنرا از عبدالعظیم الحسنی بپرس و سلام مرا بدو برسان و پس از عرض عقائد خود بر آن امام همام او را تصدیق و دعاء بخیر در باره او کرد و شاهد مقام او در صدق و تقوی آنکه بزیارت او سفارش شده و زیارت او همانند زیارت ابی عبدالله الحسین علیه‌السلام شمرده شده است ، ابن قولویه و صدوق علیهما الرحمة روایت کرده اند که مردی از مردم ری گفت بر امام هادی علیه‌السلام وارد شدم ، از من پرسید کجا بودی ؟

پنجره های کمنه در چهار طرف حرم مطهر امامزاده حمزه (ع) که بطور کلی مرمت شده است

سند ارزنده تاریخی

درگاه و کتیبه آستانه حضرت عبدالعظیم

در زمستان سال ۱۳۴۷ تصمیم گرفته شد در مجموعه آستانه حضرت عبدالعظیم (ع) تعمیرات اساسی معمول گردد و لذا از وزارت فرهنگ و هنر و سازمان ملی حفاظت آثار باستانی ایران تقاضا شد تا کارشناسان خود را برای نظارت بر کار تعمیر گسیل دارند، تا کار بر اساس موازین علمی انجام پذیرد. تعمیرات مسجد بالاسر، که در گوشه باختری حرم قرار گرفته، آغاز شده بود و پس از برداشتن اندود قسمتی از دیوار رگ چین آجری رده و آراسته، نمای اصلی بنا، هویدا شد و نشان داد که ساختمان حرم در سده پنجم هجری و بسبب شکوهمند رازی بنیاد شده است.

پیدایش این نمونه برای کارشناسان کلید در گنج شایگانی بود که سبب شد پیرامون درگاه نیز پیمکاوای شود.

برای اینکه خوانندگان ارجمند اهمیت کشف این سند ارزنده تاریخی را بهتر دریابند قسمتی از مقاله آقای مهندس محمد کریم پیرنیا کشف کتیبه را که در مجله باستانشناسی و هنر ایران چاپ شده است در اینجا نقل میکنیم:

«پس از برداشتن اندود گچ چهره زیبای دیبا مانندی از گوهر هاو نگینه های خشت پخته و سفال با نقشهای نغز و دلنشین نمایان گشت و نیز پيله^۱ و زغره^۲ نیمگرد گوشه درگاه و چند حرف از کتیبه کهن کوفی آن

۱- پيله علاوه بر معنای معروف بستونهای کوچک نیز میگویند.

۲- زغره - حاشیه و نواری که دور درگاه میگردد.

قسمتی از کتیبه سمت چپ وستونك نیم گرد زغره

از زیر توده گل بیرون آمد و معلوم شد که برخلاف فرموده استاد سخن سعدی متأسفانه گهگاه « کهگل » میتواند « آفتاب اندای » شود.^۱

پیکای درپیرامون سر در و در دوسو و فراز آن دنبال شد و پس از چندی در سر تاپای سردر و دیوار نوشته بسیار زیبایی چهره گشود که تنها دوجا ، که جای گاهبست بوده و آغاز و پایان آن متأسفانه باسیمان اندود شده افتادگی دارد و بازمانده کتیبه چنانکه نگارنده خوانده چنین است:

« . . . الله الرحمن الرحيم امر ببناء هذه القبة المطهرة على ساكنها

السلام صاحب^۲ . . . سید^۴ شمس الدین مجد الملک مشید الدول دلا با الفضل اسعد بن محمد بن موسی ثقة امیر المؤمنین^۵ اطال الله بقیه وکیل مظالم علی یدی عبدا . . .^۶ الى رحمة الله زرينكفش ابی الفوا . . .^۷

کلمات و حروف اول و آخر کتیبه که زیر کاشی و سیمان تباد شده و هریک بیش از دو یا سه حرف نیست . نخستین بی کمان « بسم » است و آخرین بدقینه حروف ما قبل باید « رس » باشد . درپائین این کتیبه که بخط کوفی تزئینی خواناست در دو گوشه لچکی ها سوی راست ، « عمل علی » و سوی چپ « آل محمد » بخط نسخ ثلث کهن خوانده میشود و سایر

۱- پیش از هر سخن در اینجا لازم و فرض است که از دانش دوستی و هنر پروری جناب آقای دکتر شادمان استنادار اسحاق مرکزی و نایب التولیه آستانه حضرت عبدالعظیم (ع) که خود از شیفتگان هنر ایران هستند بسیار سپاسگزاری شود ، چه اگر حمایت ایشان نبود بیچوجه توفیق اداعه کار نصیب نمیشد . چنانکه بدون استثناء دراماکن مقبره که انجام چنین پیکای بسی دشوار و گاهی ناممکن است .

۲- نیمی از این حرف بجاست و بسیار بحرف «ح» میماند و بنظر نگارنده باید رویه (صاحب . . .) باشد .

۳- جای خوب بستی که در موقع اندود زده اند .

۴- این کلمه بنظر سید می آید ولی حرف سین آن دودندانه دارد .

۵- بیم دوم مؤمنین افتاده (درجای دیگر هم نظیر دارد) .

۶- جای خوب بست (گمان می رود کلمه محتاج یاراجی باشد) .

۷- چنین است و چون پس از آن جای دو حرف بیش نیست نگارنده گمان میکند ابی الفوارس باشد .

قسمت راست سر در و شروع کتیبه

قسمتهامتا سفانه در زمانیکه در معروف ناصرالدین شاهی را کار می گذاشته اند
کنده و پاك تباه شده است و خطوط آرایشی و عبارات گرداگرد در
بهیچ روی روشن نیست .

بنیادگذار آرامگاه

مجد الملك اسعد براوستانی قمی ، که بایدایش این کتیبه اکنون
نام و نشان و لقب و کنیه و مناصب و برا دقیقاً میدانیم، یعنی سید شمس الدین
مجد الملك مشیدالدوله ابوالفضل اسعد بن محمد بن موسی ثقة امیر المؤمنین
وکیل مظالم از سادات شیعی قم بوده و در دستگاه سلاطین سلجوقی مانند
ملکشاه ، برکیارق منصب استیفا و وکالت مظالم داشته و بدستکاری زبیده
خاتون همسر ملکشاه و باحمایت او بوزارت برکیارق نیز رسید و چندی بعد
بادسیسه فرزند نظام الملك که پیش از او منصب وزارت داشته، مقتول گردید.
وی در ری و قم و کاشان و اردهال و حجاز و عراق آبادیهای بسیار
کرد و بیشتر بر تربت پاك امامان و بزرگان تشیع و فرزندان پیامبر (ص)
بارگاههای شکوهمند بنیاد نهاد .

تاریخچه ساختمان مجموعه آستانه مستلزم مطالعه بیشتری است
و شاید بیرون از این گفتار باشد ولی ذکر این نکته در پایان مقال لازم
است که در زمان صفویه آنچه بر بنا افزوده شده متناسب با ساختمان اصلی
بوده و مسجد زنانه و مردانه و رواق و پیشان و ورودی حرم با بقعه هم آهنگ
بوده است و بنظر می آید بعدها (شاید يك قرن پیش) این هم آهنگی
برهم خورده و قسمت اعظم از آرایشهای نفیس نمای بقعه در زیر اندود کچ
و خاک تباه شده است .

قسمتی از پایه گنبد مطهر حضرت عبدالعظیم (ع) قبل از تعمیر

تعمیرات اساسی دومسجد

الف - بطوریکه خوانندگان استحضار دارند وضع ظاهری مساجد مردانه و زنانه حضرت عبدالعظیم (ع) و مسجد زنانه امامزاده حمزه (ع) در گذشته بصورت زننده و نامطلوب در آمده بود و بر اثر مرور زمان شکستگی های عمیق و خطرناکی در آنها دیده میشد . لذا دردنبال کارهای عمرانی و اصلاحات انجام یافته در سال گذشته تعمیر اساسی آنها مورد توجه قرار گرفت و بوسیله متخصص مربوطه اصلاح هریک از مساجد باقطار بندی نیمه مقرنس در دور ویزی بندی سقف ها طبق قواعد مهندسی و در قسمت عقب مسجد زنانه (شمسه بندی تند و کند) انجام و در قسمت هزاره زیر سنگ پانزده سانتیمتر مرمر و روی آن یکمتر سنگ سنندجی و در روی آن سنگ ده سانتیمتری مرمر نصب گردید و کف مساجد نیز با سنگ اعلای سنندجی مفروش شد. در مسجد زنانه امامزاده حمزه (ع) علاوه بر اقدامات مذکور چون محل مسجد تنك و كوچك و كف اجتماع و اقامه نماز خانمهای زائر را نداشت ضمن اصلاح كامل آن در تعریض این محل بحد مقدور اقدام گردید . ضمناً مدخل حرم مطهر حضرت عبدالعظیم نیز که به تشخیص مهندسین وزارت فرهنگ و هنر تعریض گردید و در خاتم آن مورد مصرف نداشت در مسجد زنانه امامزاده حمزه بطرز زیبایی نصب گردید .

توضیح - برای در ورودی حرم مطهر حضرت عبدالعظیم در طالی مجللی بسبك بسیار زیبا که متناسب با این سبك معماری است بهمت یکنفر از بازرگانان خیر در دست ساختمان است امید است در سه ماهه

قسمتی از کتیبه مکشوفه در مدخل حرم مطهر حضرت عبدالعظیم (ع)
و نرده‌های فلزی

اوائل سال ۴۹ آماده نصب گردد .

ب - آینه کاری - نسبت به تکمیل آینه کاری رواق بین الحرمین اقدام گردید و محلهای ناتمام به بهترین وجهی آینه کاری گردیده است.

ج - تعمیر و تکمیل درهای چوبی باستانی : چهار پنجره که در چهار گوشه قسمت بالای حرم امامزاده حمزه قرار داشت و از آثار عتیق و نفیس باستانی هستند و بر اثر مرور زمان به پوسیدگی و انهدام گرائیده بود بوسیله هنرمندان متخصص مرمت و اصلاح گردیده است همین قسم در حدفاصل بین حرم مطهر امامزاده حمزه (ع) و مقبره ناصری که از نظر قدمت تاریخی مربوط بدوران سلطنت شاهرخ (۸۰۷ تا ۸۵۰ هجری می باشد) بوسیله استادان ماهر وزارت فرهنگ و هنر احیاء و اصلاح گردید و از نظر محافظت در قاب شیشه ای مخصوص قرار داده شده است . برای تعمیر ارسی و پنجره های مسجد جامع مشرف بصحن بزرگ و در آن قسمت که در داخل مدرسه برهانیه عتیق قرار دارد بوسیله استاد آزموده با بهترین طریق در دست تکمیل و تعمیر است بدیبه ای است احیای کامل داخل مسجد جامع که باعتقاد مهندسین باستانشناسی حاوی آثاری از دوران صفویه و قاجاریه است از اوائل سال ۴۹ آغاز خواهد شد .

د - در منتها الیه راهروی بین الحرمین سمت چپ در چوبی بزرگ و نازیبائی وجود داشت که بهیچوجه با سنگ مرمر کف و بدنه های راهرو مطابقت نمی نمود ناچار بابرداشتن آن ، دیوار مستحکمی بنا گردید و روی آن تاسقف آینه کاری بطرز خاصی در دست انجام است که آن نازیبائی را بکلی از میان بر میدارد .

در امامزاده حمزه (ع) که بمقبره ناصری باز میشود و تعمیر اساسی
شده است

ه - تعمیرات در مدرسه برهانیه عتیق - اطاقها و حجرات

طلاب و بطور کلی اطراف بنای مدرسه بر اثر گذشت زمان خراب و مرطوب و آبریز آنجا بصورت بسیار زننده و عفنی درآمده بود و ادا آمد آن وضع علاوه بر آنکه مخالف با شئون آستانه بود خطر ویرانی مدرسه را هم متضمن وسلامت طلاب را تهدید مینمود لذا در اصلاح و تعمیرات اصولی در تمام قسمتهای مدرسه اقدام و با ایجاد آبریزگاههای بهداشتی به تعداد کافی دوش آب گرم و سرد در آن تعبیه شده که در جریان نصب است. همچنین برای تکمیل کاشی کاریهای نمای داخل مدرسه که بسیار نازیبا بود اقدام لازم بعمل آمد امید است مدرسه طلاب علوم دینی در آینده بسیار نزدیک بصورت آبرومندی درآید که باشئون اماکن اسلامی مغایر نباشد.

و - ایجاد آبریزگاه جدید در باغچه علیجان - در گوشه

شرقی باغچه علیجان در گذشته آبریز مخروبه و متعفن وجود داشت که بهیچوجه با اصول بهداشت مطابقت نمی کرد علاوه بر آنکه با کسرت روزافزون جمعیت جوابگوی احتیاج اهالی و زائران را نمی نمود با شئون آستانه نیز منافات داشت لذا در سال ۴۶ محل مزبور تخریب گردید و با تأمین اعتباری از محل عوائد شهرداری نیمی از آبریزگاه بصورت یک طبقه بنا گذارده شد که بعلت کمبود اعتبار متوقف مانده بود تا در اوائل سال جاری که زائران شاهد فعالیتهای همه جانبه و اصلاح وضع آستانه بودند بهزینه و بهمت یک نفر از بازرگانان نیکوکار آبریزگاه با گنجایش و وسعت بیشتر و ۵۴ دهانه و پیش بینی های بهداشتی تکمیل گردیده که با اتصال انشعاب آب و برق، عنقریب مورد استفاده قرار خواهد گرفت و بدون شك رفع احتیاج

نمای بیرونی و پلکان آبریزگاه واقع در باغچه علیجان که اخیراً
ساخته شده است

زائران را در تمام ایام خواهد نمود .

ز - بر نامه سنگفرش واحیاء صحن ناصری

زائران محترم بیاد دارند که اسفالت کف صحن ناصری خراب و دچار شکستگی شده بود در ضمن اصلاحات آستانه توفیق حاصل شد تا بمنظور ایجاد هم آهنگی باصحن بزرگ حضرت عبدالعظیم سرتاسر کف این صحن با سنگهای تیشه‌ای یکدست سنگفرش کرد و در آینده نزدیک این کار اصلاحی هم با تمام خواهد رسید .

ضمناً آب‌نمای بسیار زیبایی بجای حوض بدقواره فعلی با سنگهای اصفهان و با طرح جالبی در دست ساختمان است . برای روشنائی و آبرسانی در این صحن پیش‌بینی‌های لازم شده و تعداد قابل ملاحظه درخت‌های تزئینی و سایه‌افکن در آن کاشته شده است که بدون شاد در آینده یکی از اماکن بسیار زیبای مذهبی خواهد شد .

ح - تعمیرات زیر گنبد حضرت عبدالعظیم (ع)

در سالهای اخیر بر اثر بارندگی و عوامل جوی و همچنین فشار و تکان گنبد، گره‌سازی گریو (ساقه‌گردن گنبد) بقعه حضرت عبدالعظیم (ع) در حال ریزش و تباهی بود . تولیت آستانه از چند ماه قبل نسبت به تعمیر اساسی این قسمت و همچنین کتیمه و انچکان ورقه‌های مطالی گنبد و شالی مناره‌ها اقدام اساسی معمول داشت و کلیه قسمت‌های ریخته و تباد شده زیر نظر مهندسان باستان‌شناسی گره‌سازی با کاشی جسمی خراسان (خشت کاشی از سنگ آسیا شده که بجای خاک رس ساخته شده) با کمال امانت و حفظ اصالت بازپیرائی و مرمت شد و نگرانی در این قسمت مرتفع گردیده است .

ضمناً باستحضار میرساند که وضع پشت بامهای حرمین مطهر که در سنوات گذشته با کاهگل و بطرز بسیار نامطلوب اندود شده بود و ادامه آن وضع بخصوص در فصل زمستان و نفوذ برف و باران بخرابی منتهی میگرددید در سال ۴۸ خوشبختانه این وضع متروک و ضمن تعمیرات کامل و همد جانبی که در آستانه انجام گرفت کلیه قسمتهای پشت بام حرمین حضرت عبدالعظیم و امامزاده حمزه پس از قیراندود و زیرسازی کامل اسفالت شده و گنبدهای روی بام که به خرابی گرائیده بود پس از قیروگونی کامل باماسه و سیمان و آجر مفروش گردیده و کابلها و سیمهای برق روی پشت بام که در گذشته هیچگونه حفاظتی نداشت در محلهای مطمئن و مستحکمی نگاهداری گردیده است .

ط - حفظ شعائر مذهبی و توجه بمسائل اجتماعی

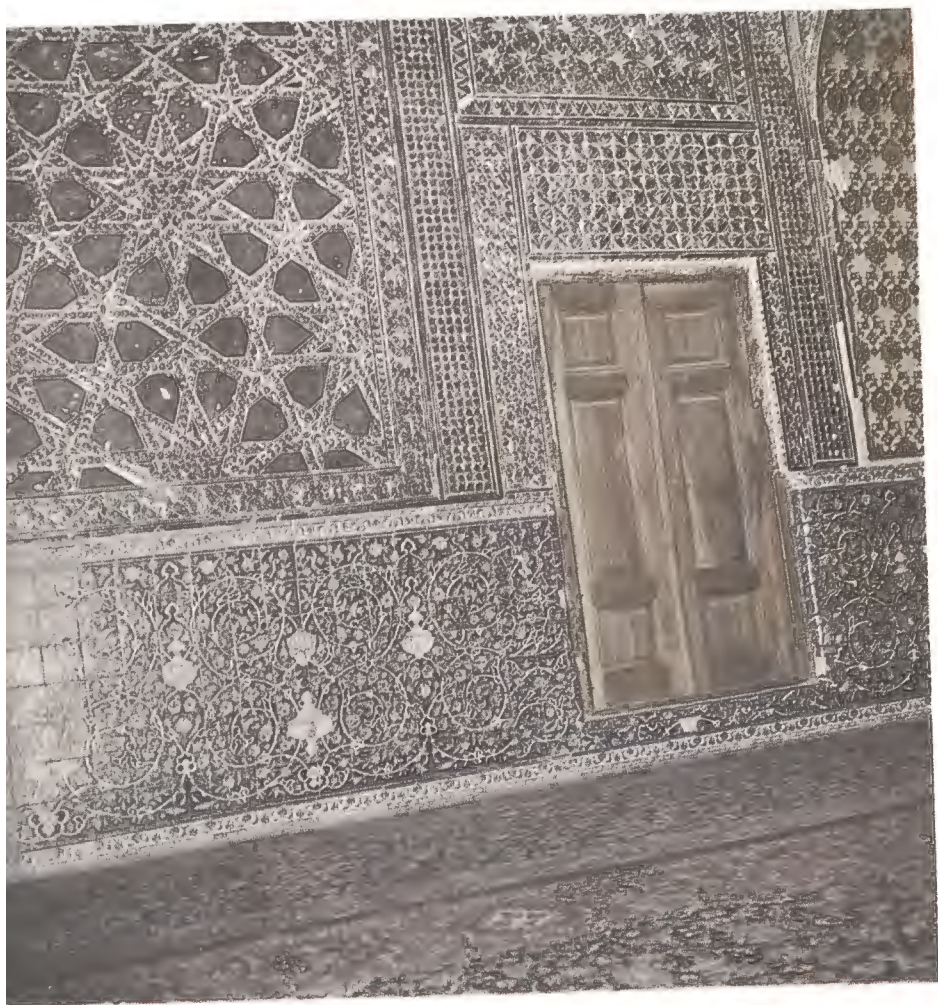
۱- تعظیم شعائر اسلامی و برقراری مجالس وعظ و خطابه در ماه مبارک رمضان و اطعام مستمندان و کمک به بینوایان و هم چنین برقراری و اقامه مراسم سوگواری و عزاداری خامس آل عبا در ماه محرم بیش از پیش مورد توجه آستانه مبارکه حضرت عبدالعظیم (ع) قرار گرفته ، امید است بزرگداشت این سنت با شکوه اسلامی همواره نصیب آستانه گردد و وظیفه‌ای را که به پیروی از تعالیم عالیه‌دین مبین در این مکان مقدس برعهده دارد هر سال با جلال و ابهت بیشتری انجام دهد .

۲- بدنبال اقدامات انجام شده سال ۴۷ که درجهت تأمین رفاه حال خدام و فراشان آستانه صورت گرفت امسال با سازمان بیمه‌های اجتماعی مذاکره و نسبت به بیمه فراشان آستانه مبارکه در مقابل فوت و بیماری خود و خانواده آنان و استفاده از دارو و درمان و سایر مزایای بیمه‌های اجتماعی اقدامات لازم معمول گردیده است .

مدخل و کتیبه مسجد و ضریح مرقد مطهر امامزاده حمزه (ع)

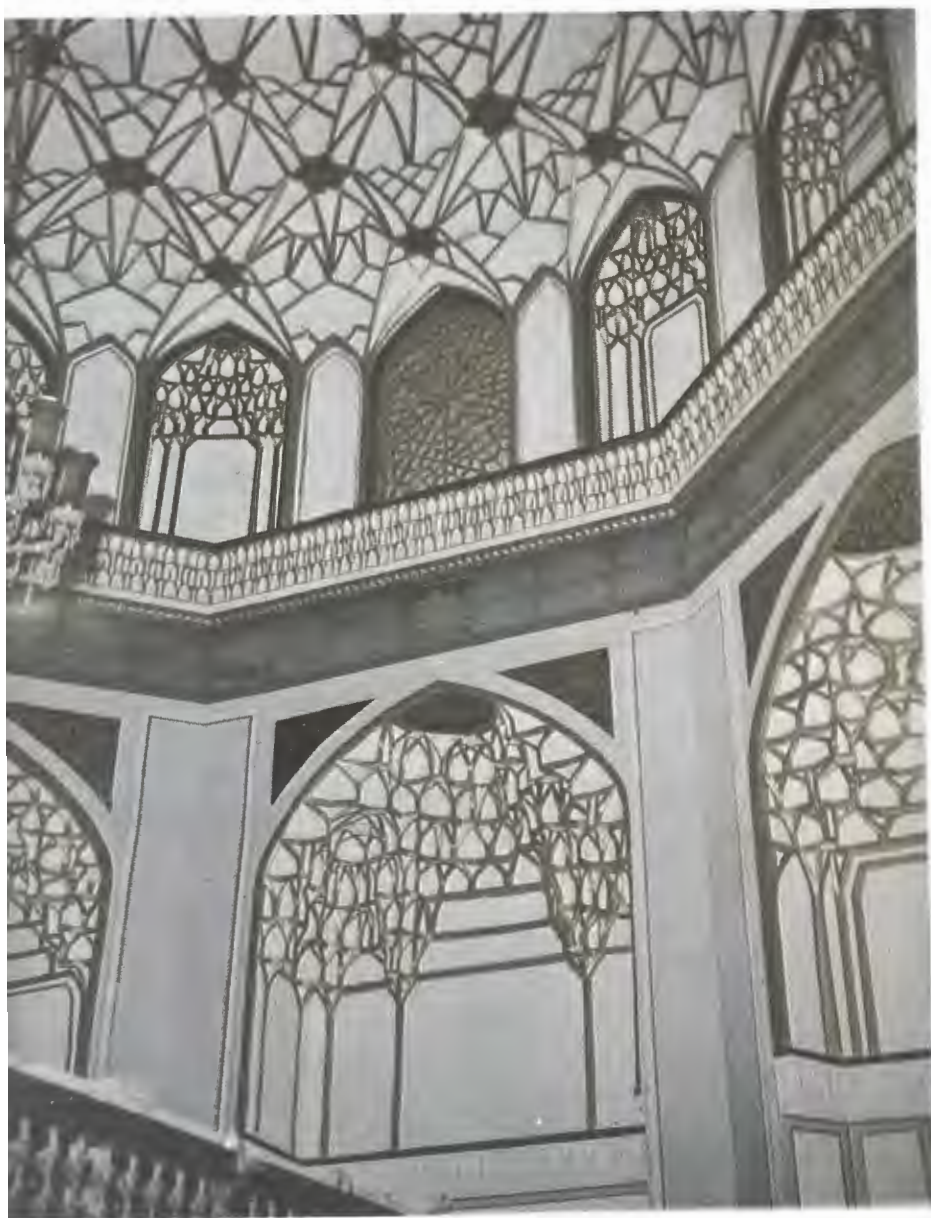
نمای قسمتی از کاشی کاری و آئینه کاری رواق حرم مطهر حضرت عبد العظیم (ع)

امامزاده سیدطاهر (ع)

بقعه امامزاده سیدطاهر (ع) یکی از بقاع متبرکه که مجموعه آستانه حضرت عبدالعظیم است که چهارطاق و مقصوره اصلی آن در دوران صفویه بنا شده و سر در و گنبد روئین آن در زمان قاجاریه توسط ظل السلطان باکاشی خشتی و گره سازی تزئین گردیده است .

قسمت اصلی بقعه دارای کاربندیهای بسیار زیبای یزدی و مقرنس است و اغلب قسمتهای آن نقاشی و خطکشی زرین و لاجوردی و شنگرفی دارد و از ازاره داخلی آن نیز کاشی خشتی منقش (متعلق به دوران قاجاریه) است .

این بقعه بر اثر روشن کردن شمع و عدم توجه چنان سیاه شده بود که تصور نمیرفت در زیر دوده ها اثری چنین زیبا وجود داشته باشد خوشبختانه بهمت و هزینه مرد نیکوکاری که خود حاضر بمعرفی نیست ولی برای تشکر از عنایاتشان ذکر نامی از ایشان میشود « جناب آقای محتمشی » درون و بیرون بقعه طبق برنامه مصوب سازمان ملی حفاظت آثار باستانی باکمال امانت و باتوجه بسبک اصلی آن مرمت و بازپیرائی شده و اطلاع یافتیم که خوشبختانه بانی خیر (جناب آقای محتمشی) برای سال آینده نیز در نظر دارند سایر قسمتهای این بقعه را بنحوشایسته ای تعمیر کنند، قبلا از نیت خیر ایشان تقدیس میشود و توفیق همه مسلمانان را در راه خدمت بدین مبین اسلام مسئلت دارد .

نمای دیوار و سقف مقرنس صومعه مطهر امامزاده حمزه پس از تعمیرات اخیر

ی - موفقیت‌های مالی در سال ۴۸ - بدنبال اقدامات انجام یافته سال ۴۷ که گشایش و بهبود در امور مالی و ازدیاد در آمد راهمراه داشت در سال ۱۳۴۸ بانجارب بیشتر فعالیت‌های تازه‌ای در طی یازده ماهه گذشته انجام گرفت و با جلب اعتماد ، زائران این ساحت قدسی که بخدمات خدمتگزاران آستانه اطمینان و توجه پیدا کردند درآمدهای آستانه اعم از موقوفات و نذورات و درآمدهای متفرقه دیگر که بصورت کمک و بمنظور تکمیل تعمیرات و تزئینات آستانه تقدیم مینمایند افزایش قابل ملاحظه یافته و مقایسه زیر اجمالی از افزایش تدریجی درآمدها از تاریخی که خدمتگزار حسب الامر شاهنشاه آریامهر امور آستانه را بعهدہ گرفتند است نشان میدهد :

۱- جمع در آمد آستانه در سال ۴۶ ۸۴۲۰۵۸۴ ریال

۲- جمع در آمد آستانه در یازده ماهه سال ۴۷ ۱۳۲۶۶۷۱۳ ریال

۳- جمع در آمد آستانه در یازده ماهه سال ۴۸ ۱۶۳۰۶۵۵۳ ریال

بالنتیجه مبلغ ۱۶۳۰۶۵۵۳ ریال که در یازده ماهه سال ۴۸ بحیطه وصول در آمده نسبت به یکساله ۴۶ مبلغ ۷۸۸۵۹۶۹ ریال اضافه وصولی حاصل و نسبت به یازده ماهه سال ۴۷ مبلغ ۳۰۳۹۸۴۰ ریال افزایش در آمد بدست آمده بدیپه است با احتساب در آمد حاصله از موقوفات و نذورات و غیره در یکماهه اسفند ماه سال جاری که در شرف پایان است مبلغ اضافه در آمد فزونی خواهد یافت . امید است همت بلند زائران محترم همیشه شامل حال خدمتگذاران آستانه باشد تا توفیق بیشتری در انجام وظائف محوله بدست آورند .

راهروی بین الحرمین که در عکس مقابل تعمیر و نرده گذاری شده
است در این عکس قبل از تعمیر دیده میشود

نرده های فلزی زیبا که بمنظور رفاه زائران در حرم مطهر
حضرت عبدالعظیم (ع)، و مین الحرمین نصب گردیده است

گلدسته های طرفین گنبد حضرت عبدالعظیم (ع)